

ÖSTRA HUSBY KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Östra Husby församling

Norrköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2006

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

ÖSTRA HUSBY KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Östra Husby församling

Norrköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Östra Husby kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Östra Husby kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Beskrivning av enskilda kvarter	15
Kvarter A	15
Kvarter B	17
Kvarter C	20
Kvarter D-F	22
Källor	24
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	25
Förklaring till exempellistan	25
Utvärderingskarta	26
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om

gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

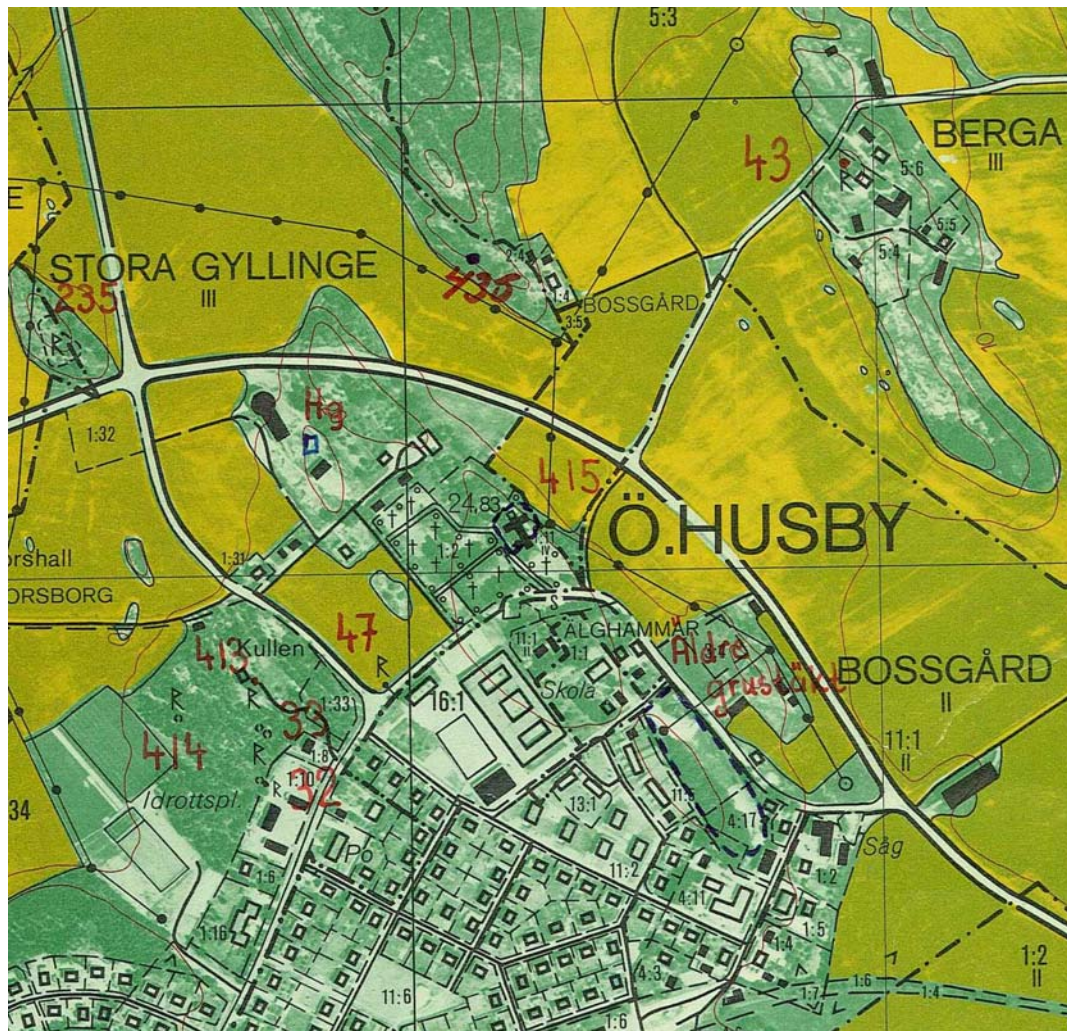
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt länsmuseumerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit länsmuseumets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands länsmuseum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 086 98 Östra Husby, 1980.

ÖSTRA HUSBY KYRKOGÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger centralt på Vikbolandet. Kyrkogården har en oregelbunden planform, i huvudsak rektangulär i nordnordväst/sydsydöstlig riktning. För enkelhetens skull beskrivs kyrkogården i denna rapport som om den låg i nord/sydlig riktning med prästgården norr om kyrkogården.. Kyrkan ligger på kyrkogårdens östra del, som utgörs av en höjdsträckning. Kyrkans långhus följer höjdens riktning och ligger i nord/sydlig riktning med tornet i norr.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan och kyrkogårdens äldre del ligger i ett markant höjdläge omgiven av äldre och mer sentida vägsträckningar. Den yngre kyrkogårdsdelen ligger väster om höjdryggen och betydligt lägre. Söder om kyrkan finns parken till gården Älghammar samt Vikbolandsskolan, som är en relativt låg byggnad i trä och gult tegel. Skolan ligger vid vägen mot Kuddby och söderut längs vägen finns villabebyggelse. Väster om kyrkomiljön går landsvägen ut till Arkösundsvägen, som går i en båge norr om kyrkan. Nordväst om kyrkan ligger Gyllingegården med pastorexpedition och församlingshem. Parallellt med kyrkogårdens

västra begränsning leder en allé fram till Gyllingegården. Prästgården, som är omgiven av en stor trädgård, gränsar i sydöst till Gyllingegården. Bostadshuset är flankerat bl a av en rödfärgad magasinsbyggnad med svarta luckor. Sydväst om prästgården ligger den f d tiondeboden med angiven datering till 1854. Den har putsade, vitmålade fasader och en kraftig takgesims. Sadeltaket är täckt med enkupigt rött tegel. I nordväst finns en utbyggd källarnedgång.

Utsnitt ur häradsekonomska kartan 1868-77.

Östra Husby kyrka

Östra Husby är en medeltida socken och Husaby omtalas bl a 1278. En stenkyrka uppfördes troligen under 1100-talet och byggdes senare till i olika etapper. Den medeltida kyrkan revs i samband med att den nuvarande kyrkan uppfördes 1806-1809. Den nya kyrkan är uppförd i en enkel nyklassicistisk stil med släta putsade fasader målade i en ljus kulör och har ett flackt plåtklätt sadeltak. Tornet är indraget i långhuset och kröns av en fyrkantig lanternin med balkong. Kyrkan har en rektangulär plan. Invändigt markeras koret och altarrummet av ett kolonnuppbyggt absidvalv. Det stora kyrkorummet präglas av Pehr Hörbergs stora målning på korväggen och målningarna i absidvalvet.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Det är inte helt klarlagt var den medeltida kyrkan låg, troligen var det något söder om nuvarande kyrkan och man kan anta att den medeltida kyrkogården också låg här. På en konceptkarta över Stora Gyllinge, avmätt 1781, finns den gamla kyrkan markerad med sin kyrkogård. Intill denna, i nordnordöst, ligger en pestkyrkogård. År 1842 beslutade sockenstämman att man skulle försöka få till stånd ett markutbyte så att kyrkogården skulle kunna utvidgas med mark tillhörig prästgården. En karta som upprättades 1846 inför laga skiftet i Bossgårds by visar den nuvarande kyrkan omgiven av en oregelbunden kyrkogård, dagens kvarter A. En regelbunden rektangel är inritad söder om denna och motsvarar i stort området för dagens kvarter B och C. I kvarter B finns idag en gravvård där det står att "Hans graf var den första på denna kyrkogård". Det första dödsårtalet på gravvården är 1847. En något senare karta är från 1853 och det är en "Karta öfver Östra Husby Sockens nya Kyrkogård..." Ritningen på den nya kyrkogården ligger över ovan nämnda inritade rektangel från 1846. Det är möjligt att kyrkogården inte har iordningställts fullt ut tidigare, fastän begravningar skedde. Det kan också röra sig om en reglering av befintliga förhållanden. Det inritade gångsystemet överensstämmer delvis med dagens gångar. Mittaxeln fram till kyrkans västingång är betonad och en gång runt kyrkogården lämnar en gräsyta invid omgärningen.

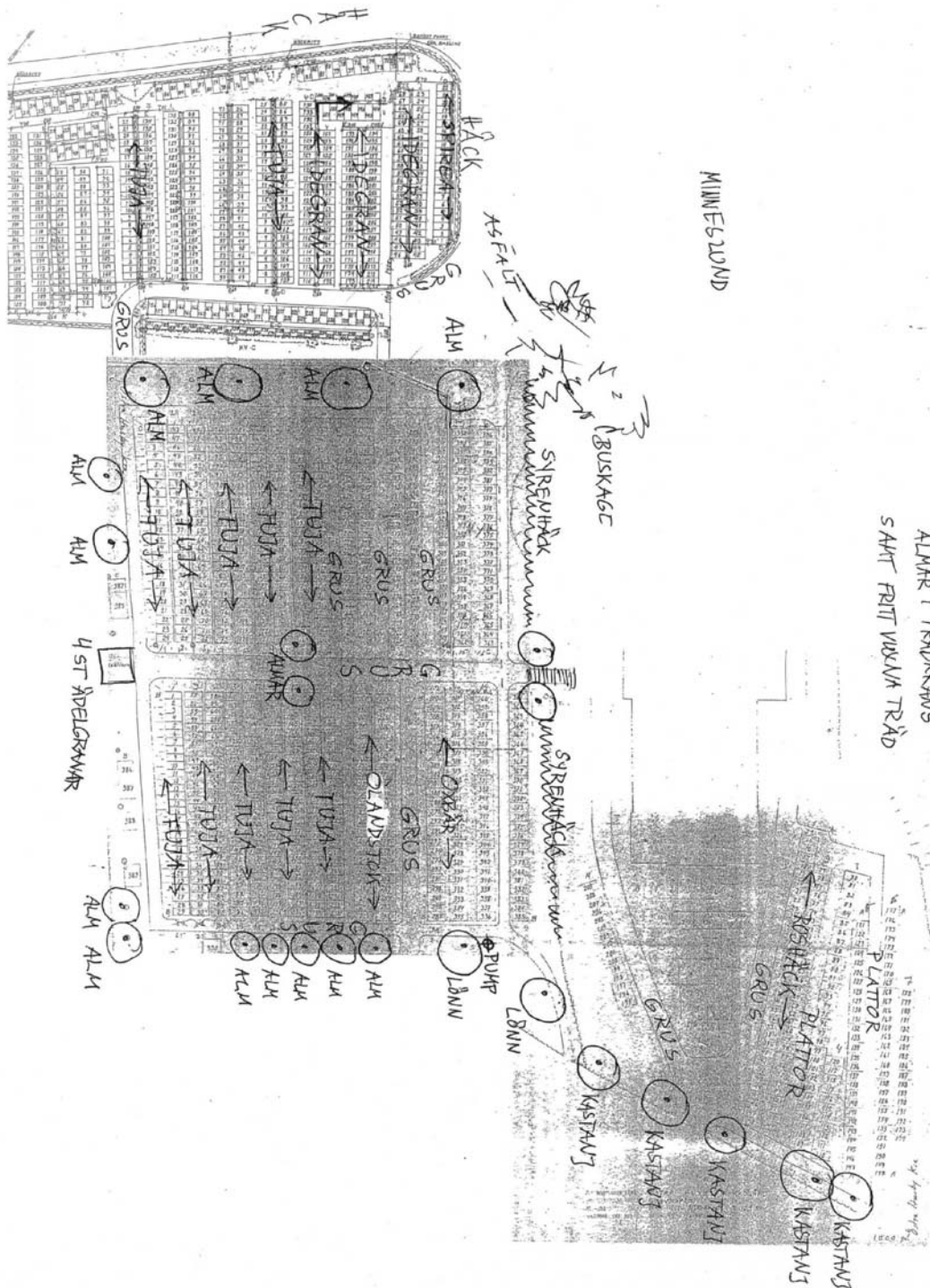

Foto ca 1900. En trädkrans finns runt kyrkogården. Fotografiet visar den höga muren mot kvarter A och kyrkan samt den öppna karaktären i kvarter B. På en stor del av ytan finns det inga gravvårdar. Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

*Foto 1958. Kyrkogården domineras av träden i trädkransen och allén till gravkapellet.
Foto i Östergötlands läns museums samlingar.*

År 1979 färdigställdes den senaste utvidgningen av kyrkogården mot norr.

Östra Husby kyrkogård. Vegetation m m.

Kyrkogården ligger i nordnordväst/sydsydöst, men i rapporten redovisas den som nord/syd. Norr ligger uppåt på ritningen.

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården består av sex kvarter: A-F. Kvarter A ligger vid kyrkan på höjden och är den äldsta delen, kvarter B och C ligger på 1800-talets utvidgning och kvarter D-F ligger norr om kvarter B och C. Kyrkogården ligger i nordnordväst/sydsydöst, men för enkelhetens skull beskrivs den med riktningen nord/syd, med kvarter A i öster, B och C i väster samt D-F i norr.

Allmän karaktär

Kyrkogården kan delas in i tre delar med olika karaktär. Den äldsta delen runt kyrkan utgörs av kvarter A med i sig olika karaktärer, dock i huvudsak öppen då det bara finns en rygghäck. Gravläggningar finns här i sydväst, söder och sydöst. Gravraderna går huvudsakligen i nord/sydlig riktning, utom direkt söder om kyrkan där de står i väst/östliga rader. Övriga området runt kyrkan saknar gravvårdar. Kvarter B och C ligger lägre och utgör 1800-talets utvidgning. Här är karaktären strikt med alla gravrader i nord/sydlig riktning. Enbart två gravvårdar i sydöstra hörnet, som eventuellt är ditflyttade, står på annat sätt. Kvarterets strikta karaktär understryks av rygghäckarna. Strikt karaktär, som understryks av rygghäckarna. I norra delen av kvarter C är det en annan karaktär genom de omgärdade grusgravar som finns kvar. Kvarter D, E och F utgör det sena 1970-talets utvidgning i norr. Kvarter E och F är inte tagna i anspråk. Kvarter D har en relativt strikt karaktär, som understryks av rygghäckar.

Kvarter A.

Kvarter B.

Kvarter C.

Kvarter D-F.

Omgärdning

Kvarter A

Väster: en ca 1,7 m hög stödmur av ca 0,3-1,0 m gråsten, delvis fogad, utanför muren växer en hög syrenhäck. Muren blir lägre mot väster och döljs där av städsegröna växter och hängbjörk m m.

Norr: kyrkogården övergår i naturmark och bergshöjden, som kyrkan ligger på, upphör. Här finns ingen direkt omgärdning.

Öster: ovanpå muren finns ett ca 0,9 m högt staket i järnsmide med modernt formspråk. Själva muren är en drygt 2 m hög stödmur av i huvudsak 0,3-0,5 m stor gråsten. Rundat hörn i sydöst.

Söder: en ca 0,9 m hög kallmurad stödmur av ca 0,4-1,0 m stor gråsten. Sedum växer på muren.

Kvarter B och C

Väster: en ca 1,5 m hög klippt hagtornshäck (amerikansk hagtorn?)

Norr: ingen direkt omgärdning.

Öster: muren till gamla kyrkogården, kvarter A.

Söder: ett ca 0,9 m högt järnstaket, av 3 runda liggande järntenar, står på en låg stödmur av gråsten, ca 0,1 m högt i öster och 0,5 m högt i väster.

Kvarter D-F

En ca 2,0 m klippt hagtornshäck (amerikansk hagtorn?) avgränsar kyrkogårdsdelen på alla fyra sidor.

Sydöstra murhörnet.

Grinden till kvarter B och C med staket.

Ingångar

Kvarter A

Väster: en hög granittrappa från kvarter B och C går upp mot kyrkans västportal. Runda ledstänger av grönmålat järn.

Nordväst: asfalterad gång upp mot kyrkan.

Söder: pargrind i järnsmide med konkavt krön. Spjälor och enkel dekor. Två sidogrindar. Pargrinden sitter i två fyrkantiga stolpar av järn med toppigt krön. Huvudgrindstolparna, där sidogrindarna ansluter, är rektangulära och består av tre granitblock lagda på varandra. De kröns av två urnor i kolmårdsmarmor, delvis spruckna.

Grind i söder till kvarter A.

Kvarter B och C

Väster: öppningar i häck invid gravkapellet.

Norr: gång mot kvarter D-F.

Söder: pargrind av järn med konkavt krön och runda järnsjälor. Fyrkantiga, avsmalnande grindstolpar av granit med markerad bas. Stolparna är förankrade i en stor sten med hjälpa av ett järnband.

Kvarter D-F

Söder: grind lika östra huvudgrinden på gamla kyrkogården, men utan sidogrindar.

Sydöst: gång upp till kyrkan.

Vegetation

Kvarter A

Nordväst: olika låga växter, bl a bergtall, utmed den asfalterade gången till kvarter D-F.

Öster: trädkransen av almar öster om kyrkan har blandats upp med naturligt vuxna träd. Träden står i sluttningen utanför kyrkogården.

Söder: fem kastanjer i trädkransen innanför muren.

Väst/östliga mittgången med nyplanterade träd.

Kvarter B och C

Träden i trädkransen står innanför omgärningen.

Väster: två almar söder om gravkapellet och två almar norr om gravkapellet. Fyra ädelgranar står väster om gravkapellet.

Norr: fyra almar.

Öster: syrenhäck nedanför muren till kvarter A.

Söder: två lönnar i trädkransen i sydöst och 5 almar i söder.

Några nyplanterade träd finns utmed väst/östliga mittgången.

Kvarter D-F

Omgärning av ca 2 m hög klippt hagtorn (amerikansk hagtorn ?).

Gångsystem

En del gångar är täckta med naturgrus och andra med småkornigt krossgrus. Det finns även plattlagda eller asfalterade gångar.

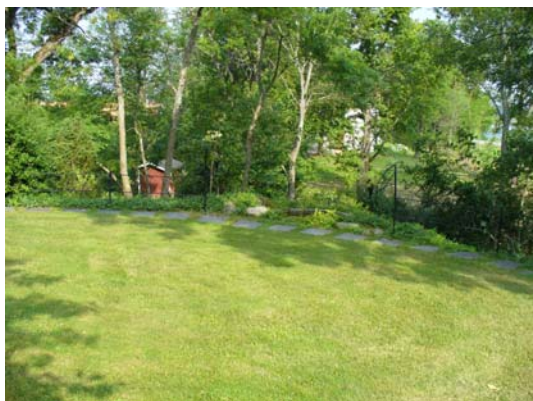
Enligt uppgift den äldsta gravvården på 1800-talets utvidgade del.

Gravvårdstyper

I kvarter A finns en del olika typer av gravvårdar. Några gravvårdar, framför allt söder om kyrkan, är från andra delen av 1800-talet. Den äldsta har årtalet 1863. Fem grusgravar i sydväst är omgärdade av buxbomshäckar. En grusgrav i sydöst är omgärdad med kätting och en med stenram. Bland enskilda gravvårdar märks en gravvård med porträttmedaljong av brons, en öppen bok och obelisker. Den äldsta gravvården i 1800-talets utvidgning står i kvarter B och har dateringen 1847. I kvarter C finns en gravvård i kolmårdsmarmor med dateringen 1849. I kvarter B och C finns en del linjegravvårdar, i kvarter C från 1930-talet och i kvarter B 1940-1960-tal. I kvarter C finns 13 grusgravar omgärdade med häckar eller stenramar. I kvarter D-F, det sena 1970-talets utvidgning, är det låga gravvårdar i röd, grå eller svart granit.

Minneslund

Minneslunden ligger norr om kyrkan, där höjden slutar. Den utgörs av en öppen gräsyta som omges av en gång av plattor och en låg häck. I väster, norr och öster finns ett ca 0,9 m högt staket av järnsmide med tunna krysstag. Vashällare i smidesjärn finns vid en vattenspegel. Mellan kyrkans nordingång och minneslunden är ett system av gångar och häckar.

Minneslunden.

Gravkapellet från sydöst.

Byggnader

Gravkapell står i västra delen av kvarter B och C. Fasaderna är utformade i nyklassicism och till stor del rusticerade. De är slätputsade och avfärgade i vitt. Topptak täckt med falsad svart bandplåt. Taket kröns av ett förgyllt kors. Rundbågig portal med lunettfönster ovanför. Dörren är en pardörr klädd med grönmålad profilerad liggande panel. I norr och söder lunettfönster i slätputsade nischer av portalens storlek. Uppgift saknas om när gravkapellet är byggt och eventuell arkitekt.

Övrigt

Parkbänkar med spjälor, grönmålade. Sentida belysning, i allmänhet med klotformad kupa.

Kulturhistorisk bedömning

Östra Husby kyrka med kyrkogård, omgärdning, grindar, trädkrans och gravkapell utgör en samlad miljö med mycket höga kulturhistoriska värden. Kyrkogården är indelad i tre klart avläsbara delar med den äldsta delen på höjdryggen runt kyrkan, kvarter A, en utvidgning från mitten av 1800-talet, kvarter B och C, samt en utvidgning från sent 1970-tal, kvarter D-F. De olika delarna har olika typer av omgärdningar med en traditionell kyrkogårdsmur runt den äldre delen, ett enkelt staket med tunna järnslanor respektive häck runt delen från mitten av 1800-talet och en häck runt 1970-talets utvidgning. De olika omgärdningarna understryker att kyrkogårdens delar tillkommit vid olika tid. Även grindarna har delvis olika utformning med den mest påkostade grinden till den gamla kyrkogårdsdelen, kvarter A. Grinden till kvarter D-F är av samma typ, men med ett enklare utförande. Det rör sig troligen om en kopia eller en grind som flyttats från ett tidigare läge. Av äldre fotografier att döma har kyrkogården haft en tät trädkrans och även en allé utmed den väst/östliga mittgången. Bevarade träd i trädkransen utgörs till stor del av almar. Träden i trädkransen visar på det parkideal som blev vanligt på landsortskyrkogårdarna framför allt under 1800-talet. Här har man även nyplanterat en del av den tidigare allén, vilket följer en äldre tradition.

Gravkapell/begravningskapell började uppföras under 1800-talets senare del men blev vanliga på våra kyrkogårdar under 1900-talet. Bruket med ett gravkapell för mindre begravningsceremonier eller mer för kistförvaring fick stort genomslag. De kan vara enkla eller mer påkostade och ritades i sin tids stilideal. Gravkapellen utgör en del av kyrkomiljön och har ofta en central placering eller så är gången till gravkapellet ofta betonad genom t ex en särskild vegetation. I Östra Husby ligger gravkapellet i fonden från kyrkans västportal och markeras genom ädelgranar.

Kyrkogårdens olika delar har även delvis olika strukturer. I kvarter A finns det flera mer påkostade gravvårdar och även några grusgravar. Av dessa omgärdas en med pollare och kätting, en med stenram och fem med omgärdningshäckar. I kvarter B och C finns det ett antal linjegravar och i kvarterens utkanter är det en del större familjegravar varav flera i kvarter C är grusgravar omgärdade med häckar eller stenramar. Gravarna med grus- eller sandtäckt yta hör till en gravtradition som troligen växte fram under andra delen av 1800-talet och var mycket vanligt förekommande i länet. Denna typ av gravar omgärdades oftast av häckar eller stenramar. I Östra Husby utgörs kvarvarande omgärdningshäckar av buxbom. Omgärdning med stenram verkar allmänt ha varit vanligast under 1920-talet till 1960-talet. Mer påkostade omgärdningar utfördes som järnstaket eller järnkätting med pollare och det senare finns här i Östra Husby. Grusgravar är en typ av gravanläggning som till stor del har tagits bort i länet vid senare tiders omläggningar av gravkvarter och de har ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Systemet med linjegravar växer fram under slutet av 1700-talet. Det innebar att begravingarna skedde på linje vartefter dödsfallen skedde. Äkta makar eller andra familjemedlemmar begravdes inte bredvid varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt "statuskillnad", men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats. Det är av vikt att bevara linjegravvårdar så man kan följa ordningen på gravläggningarna.

Grusgångarna markerar delvis de olika kvarterens indelning.

Enskilda gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Det gäller till exempel de äldre gravvårdarna från 1800-talet och gravvårdar av en speciell typ så som obelisk och en gravvård med porträttmedaljong. Av mycket högt lokalhistoriskt värde är den äldsta gravvården i kvarter B. Även andra gravvårdar kan ha ett högt lokalhistoriskt värde då de visar på händelser eller personer av stor betydelse eller väl kända i Östra Husby. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. I Östra Husby dominerar titlar som visar på en jordbruksbygd, framför allt "hemmansägare". Andra titlar är bland annat "färjkarlen" och "den kyrkovården".

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter A Gravplats nr 1-209

Kvarteret omfattar gravplats nr A 1-209 och ligger på höjdsträckningen, där kyrkan är belägen. I norr naturmark och prästgård, i öster åkermark, i söder landsväg och i väster kvarter B och C. Enligt gravkartan förekommer gravnummer 15-24 på två ställen.

Allmän karaktär

Gravläggningar finns i sydväst, söder och sydöst. Karaktären är något olika för de olika delarna, men i huvudsak öppen, då det enbart finns en rygghäck. Gravvårdarna är i allmänhet höga och hör till familjegravar. Gravraderna går huvudsakligen i nord/sydlig riktning, utom direkt söder om kyrkan där de står i väst/östliga rader. Övriga området runt kyrkan saknar gravvårdar.

Kvarter A från söder.

Omgärdning

Kyrkogårdsmur och staket i öster, mur i söder och väster.

Ingångar

Södra huvudgrinden, trappa i väster och gång i nordväst.

Vegetation

En ca 1,5 m hög rosenhäck som rygghäck i nord/sydlig riktning. Fem omgärdningshäckar av ca 0,4 m hög klippt buxbom omgärdar gravarna i sydväst.

Gångsystem

En gång belagd med krossgrus går runt kyrkan. Från södra huvudgrinden och invid kyrkans västra sida ligger en plattlagd gång i gruset. Gångarna lämnar en trekant av gräs söder om kyrkan. Plattlagd gång även från trappan i väster till kyrkans västportal och plattlagda gångar i kvarterets östra del.

Gravvårdstyper

Några gravvårdar, framför allt söder om kyrkan, är från andra delen av 1800-talet. Den äldsta har årtalet 1863. Fem grusgravar i sydväst med omgärdningshäck av buxbom. En grusgrav i sydöst är omgärdad med kätting och en med stenram. Bland enskilda gravvårdar märks en gravvård med porträttmedaljong av brons, en öppen bok och obelisker. Vårdarna är huvudsakligen av svart, röd eller grå granit. De sex vårdarna i sydväst är samtliga av röd granit.

Grusgrav omgärdad med kätting.

Grusgravar omgärdade med häckar

Byggnader

-

Övrigt

Gjutet brunnskar vid kyrkans sydöstra hörn, vaser och soptunnor.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter A utgör kyrkogårdens äldsta del. En stor del av gravvårdarna är från åren kring sekelskiftet 1800/1900 och ofta av svart granit. Detta ger kvarteret en påkostad prägel. Här finns också några omgärdade grusgravar. Gravarna med grus- eller sandtäckt yta hör till en gravtradition som troligen växte fram under andra delen av 1800-talet och var mycket vanligt förekommande i länet. Denna typ av gravar omgärdades oftast av häckar eller stenramar. I Östra Husby utgörs kvarvarande omgärningshäckar av buxbom. Omgärning med stenram verkar allmänt ha varit vanligast under 1920-talet t o m 1960-talet. Mer påkostade omgärningar utfördes som järnstaket eller järnkätting med pollare och det senare finns här i Östra Husby. Grusgravar är en typ av gravanläggning som till stor del har tagits bort i länet vid senare tiders omläggningar av gravkvarter och de har ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Kvarterets karaktär understryks också av den tydliga riktningen mot kyrkogårdens huvudingång i söder.

Kvarter B Gravplats nr 1-390

Kvarteret omfattar gravplats nr B 1-390 och ligger i södra delen av kyrkogården med kvarter C i norr, kvarter A i öster, landsvägen i söder och parkering i väster.

Allmän karaktär

Strikt karaktär med alla gravrader i nord/sydlig riktning. Enbart två gravvårdar i sydöstra hörnet, som eventuellt är ditflyttade, står på annat sätt. Kvarterets strikta karaktär understryks av rygghäckarna. I väster och söder står bara enstaka gravvårdar invid kyrkogårdens omgärning.

Kvarter B från söder.

Omgärdning

Mur mot kvarter A i öster, mur och staket i söder, samt hagtornshäck i väster.

Ingångar

Grind i söder, öppning i väster och trappa till kvarter A i öster.

Vegetation

Sju rygghäckar i nord/sydlig riktning av från öster: ca 1,1 m högt häckoxbär, ca 0,8 m hög ölandstok och 5 st ca 0,8 m hög tuja, alla klippta. Träd i trädkransen och fyra unga träd vid öst/västliga mittgången.

Gångsystem

En väst/östlig och en nord/sydlig mittgång ramar in huvuddelen av kvarteret. En grusgång går dessutom i söder med en gravrad utmed omgärdningen. Grusgångarna är belagda med grovt naturgrus.

Gravvårdstyper

Den äldsta gravvården på området enligt inskriptionen är i marmor och daterad 1847. Enstaka gravvårdar från tidigt 1900-tal. I övrigt låga och breda vårdar i röd, grå eller svart granit. Linjegravvårdar från 1940- till 1960-tal. Gravläggningar verkar ha skett från väster mot öster.

Linjegravvård från 1946.

Linjegravvård från 1956.

Byggnader

-

Övrigt

En äldre vattenpump i sydöstra hörnet.

Vattenpumpen står i kvarter B.

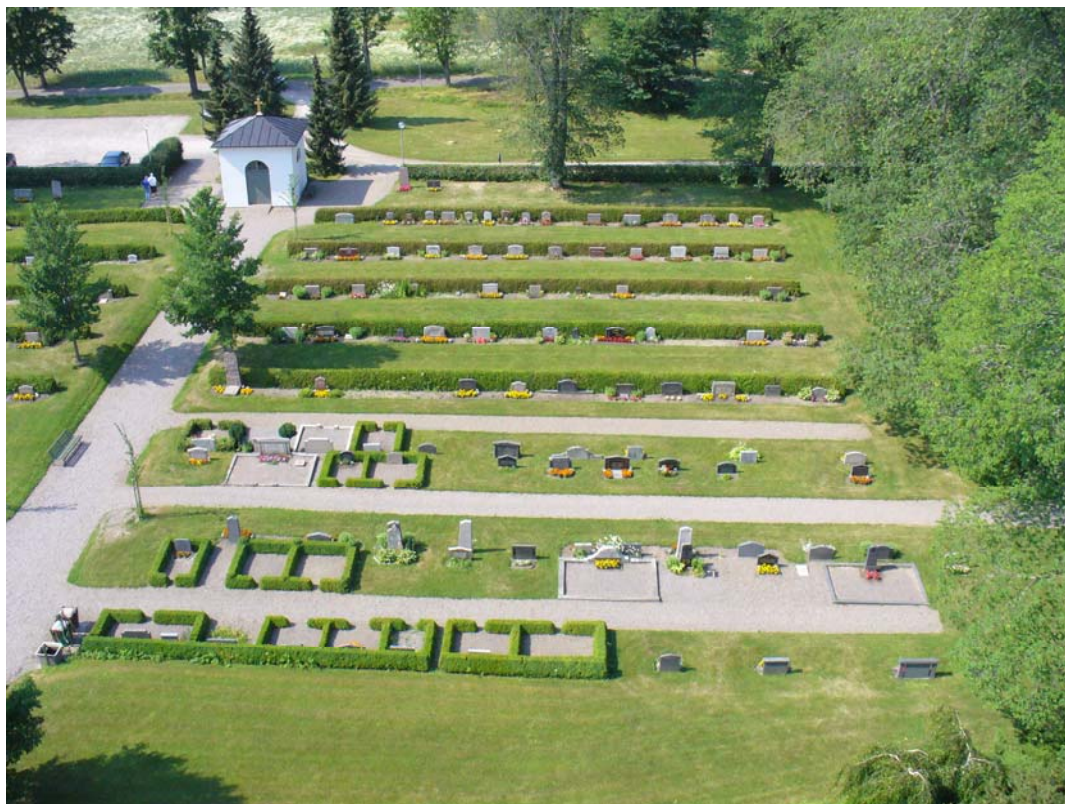
Kulturhistorisk bedömning

Kvarter B har kvar delar av en äldre struktur med enklare linjegravar centralt i kvarteret och mer påkostade gravar invid kyrkogårdens avgränsning. Detta har varit en vanlig indelning på länets kyrkogårdar och det är kulturhistoriskt värdefullt att kunna avläsa detta på kyrkogården. Systemet med linjegravar växer fram under slutet av 1700-talet. Det innebar att begravningarna skedde på linje vartefter dödsfallen skedde. Äkta makar eller andra familjemedlemmar begravdes inte bredvid varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt ”statuskillnad”, men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats. Det är av vikt att bevara linjegravvårdar så man kan följa ordningen på gravläggningarna. I kvarteret finns en gravvård med påskriften ”Hans graf var den första på denna kyrkogård”. Gravvården har ett mycket högt lokalhistoriskt värde då den kan datera kyrkogårdens utvidgning på 1800-talet.

Grusgångarna markerar delvis kvarterets indelning och rygghäckar betonar kvarterets strikta karaktär.

Kvarter C Gravplats nr 1-388

Kvarteret omfattar gravplats nr C 1-388 och ligger i kyrkogårdens norra del med kvarter D-F i norr, kvarter A i öster, kvarter B i söder och öppen mark med grusväg i väster.

Kvarter C. Fotografiet är taget från kyrktornet.

Allmän karaktär

Strikt karaktär, som understryks av rygghäckarna. I norra delen en annan karaktär genom de omgärdade grusgravar som finns kvar.

Omgärdning

I öster muren till kvarter A, i väster hagtornshäck.

Ingångar

Trappan upp mot kvarter A i öster, öppning i väster och en gång mot kvarter D-F i norr.

Vegetation

I öster finns 12 st gravar omgärdas av ca 0,4 m höga klippta buxbomshäckar och en grav av en lika hög bokhäck. I västra delen finns fem rygghäckar i väst/östlig riktning av ca 0,8 m hög klippt tuja.

Gångsystem

Den väst/östliga mittgången och tre grusgångar som utgår därifrån mot norr. En av dessa gångar går in i kvarter D-F.

Gravårdstyper

13 grusgravar omgärdade med häckar och fyra med stenram. Äldsta gravvården står i nordvästra hörnet och är daterad 1849. Den är i kolmårdsmarmor. I öster är det en stor andel vårdar från 1930-40-talet och i allmänhet yngre mot väster. I västra delen finns även linjegravvårdar från 1930-talet. Gravvårdar i grå, röd eller svart granit. Enstaka gravvårdar finns invid omgärdningen i norr och väster, i övrigt i rader i nord/sydlig riktning.

Gravomgärdning med buxbom.

Grusgrav omgärdad med stenram.

Byggnader

-

Övrigt

I sydöstra hörnet finns ett gjutet brunnskar, vatten och soptunnor.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter C har kvar delar av en äldre struktur med enklare linjegravar centralt i kvarteret och mer påkostade gravar invid kyrkogårdens avgränsning. Detta har varit en vanlig indelning på länets kyrkogårdar och det är kulturhistoriskt värdefullt att kunna avläsa detta på kyrkogården. Systemet med linjegravar växer fram under slutet av 1700-talet. Det innebar att

begravningarna skedde på linje vartefter dödsfallen skedde. Äkta makar eller andra familjemedlemmar begravdes inte bredvid varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt ”statuskillnad”, men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats. Det är av vikt att bevara linjegravvårdar så man kan följa ordningen på gravläggningarna. Gravarna med grus- eller sandtäckt yta hör till en gravtradition som troligen växte fram under andra delen av 1800-talet och var mycket vanligt förekommande i länet. Denna typ av gravar omgärdades oftast av häckar eller stenramar. I Östra Husby utgörs kvarvarande omgärdningshäckar av buxbom. Omgärdning med stenram verkar allmänt ha varit vanligast under 1920-talet till omkring 1960-talet. Grusgravar är en typ av gravanläggning som till stor del har tagits bort i länet vid senare tiders omläggningar av gravkvarter och de har ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Grusgångarna markerar delvis kvarterets indelning och rygghäckar betonar kvarterets strikta karaktär.

Kvarter D-F Gravplats nr D 1-240, E 1-191 och F 1-155

Kvarteren omfattar gravplats nr D 1-240, E 1-191 och F 1-155. Området är enhetligt och enbart östra delen nyttjas, varför kvarteren här får en gemensam beskrivning. Kvarter D omfattar den östra delen, mittpartiet utgörs av kvarter E och den västra delen är kvarter F. Administrativa byggnader i norr, naturmark och kyrkan i öster, kvarter C i söder och parkering i väster.

Kvarter D-F från öster.

Allmän karaktär

Kvarter E och F är inte tagna i anspråk. Kvarter D har en relativt strikt karaktär, som understryks av rygghäckar.

Omgärdning

Hagtornshäck i norr, öster och väster.

Ingångar

Grind i söder, gång från kvarter B och C i söder och gång mot kyrkan i sydöst.

Vegetation

Invid hagtornshäcken i öster finns en ca 0,9 m hög klippt rygghäck av spirea. Tre rygghäckar i nord/sydlig riktning och en i väst/östlig, samtliga ca 0,9 m klippt idegran. En ca 1,5 m hög klippt tujahäck i nord/sydlig riktning avgränsar kvarter D från E och kvarter E från F. I tujahäckarna växer 5 prydnadsträd i var häck. I kvarter D och E finns rosor och buskage med städsegröna växter i norr.

Gångsystem

En gång med krossgrus kommer från södra grinden och går mot öster, där den övergår i en asfalterad gång mot kyrkan.

Gravvårdstyper

Låga vårdar i röd, grå eller svart granit. Äldsta gravvården finns i sydöst med årtal 1981.

Gravvård från 1990-talet.

Gravvård från 1980-talet.

Byggnader

-

Övrigt

Gjutet vattenkar i sydöst med vaser och soptunnor. Brunmålade parkbänkar.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarterets kulturhistoriska värde ligger framför allt i enskilda gravvårdar.

Källor:

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.
Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.
Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-
Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1781, 1846, 1853
www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen ”onumr. S om 042”. Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen ”granit” används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

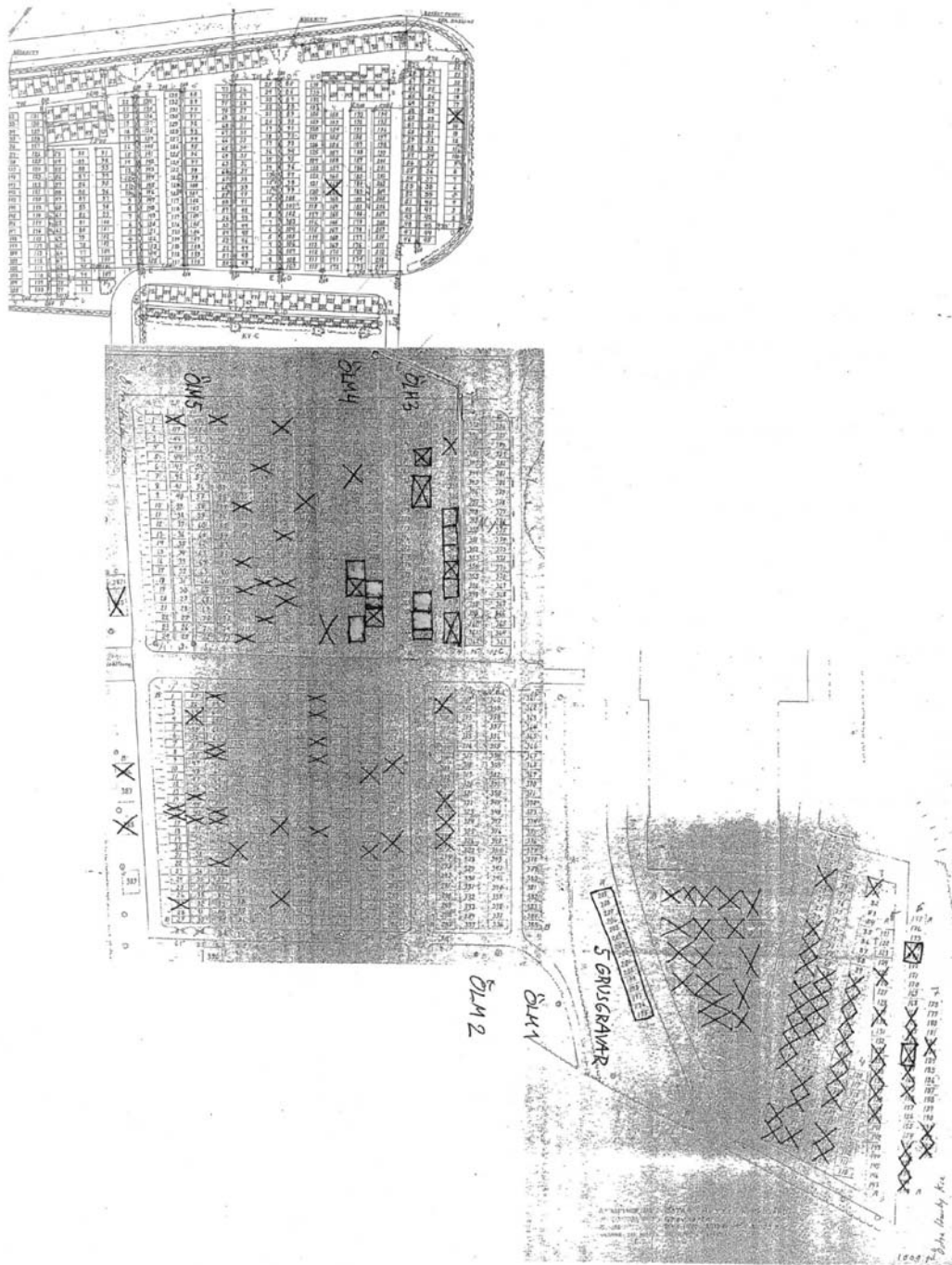
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Östra Husby kyrkogård. Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse X
 Gravar med omgärdning är markerade med en fyrkant.

Kyrkogården ligger i nordnordväst/sydsydöst, men i rapporten redovisas den som nord/syd.
 Norr ligger uppåt på ritningen.